

*Tijdschrift voor
heemkunde
folklore en
oudheidkunde*

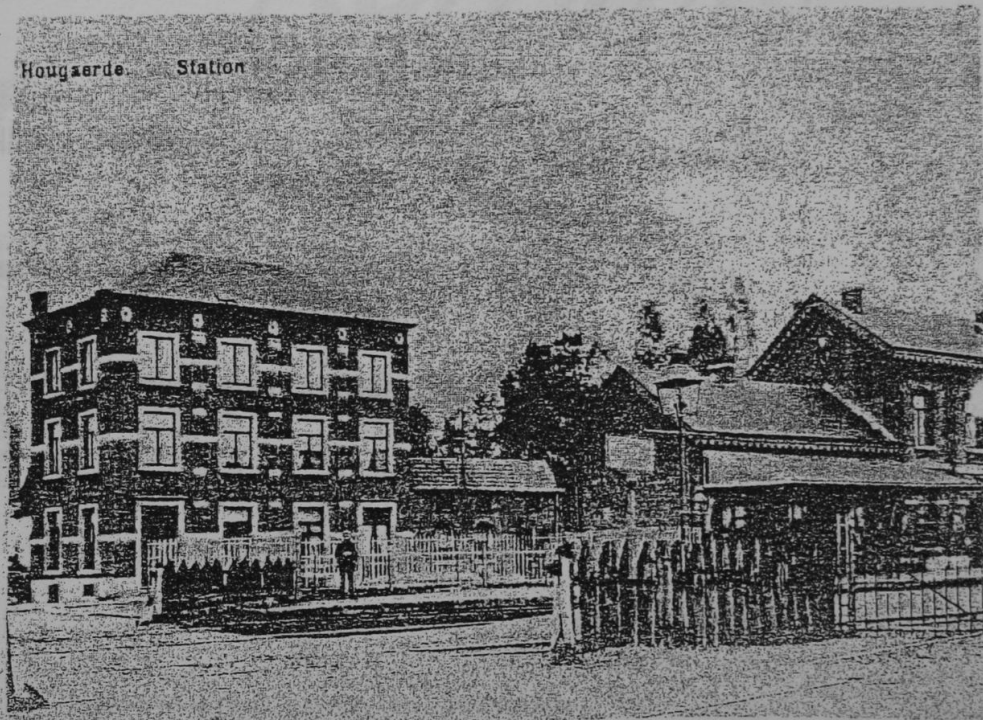
XXXIX, 116, sept/oct/nov 2004
3

België-Belgique
P.B.
3300 Tienen 1
2/3954

DODIOM M
LELIELAAN 34
3191 HEVER

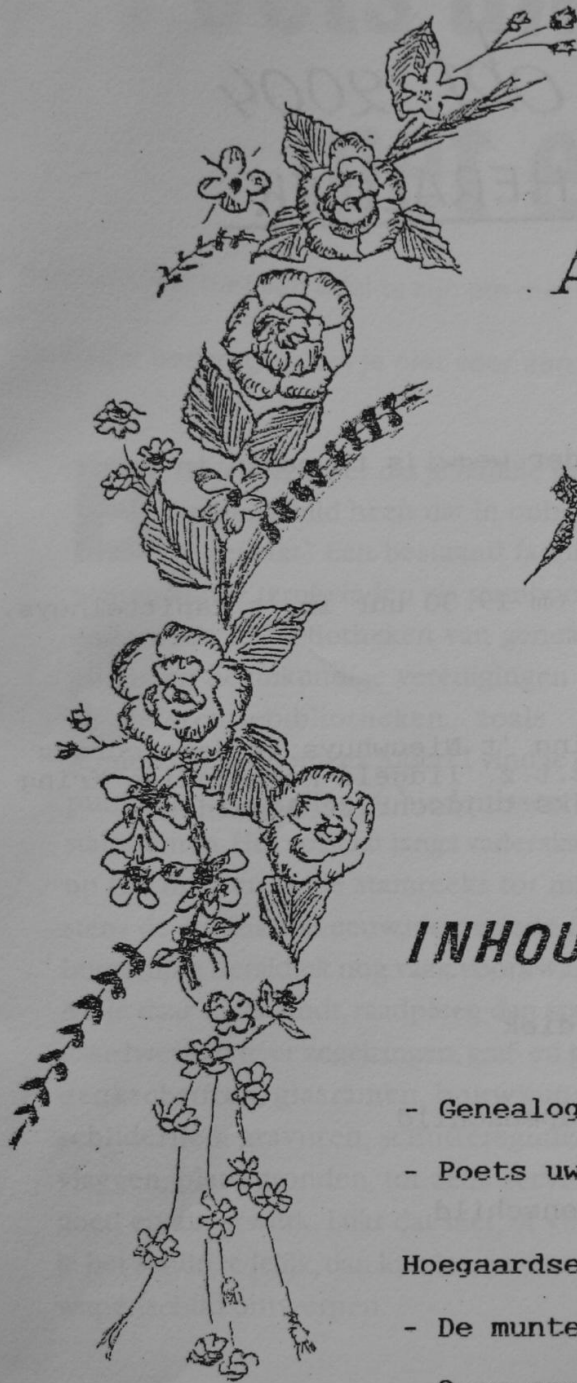
Uitgavekantoor, 3300 Tienen 1

ALBAANIS

V.U. E. Grooten
Residentie Beatrijs 169
3300 Tienen
tel: 016/81.72.35

Driemaandelijks SEP. - OKT. - NOV. 2004

AFLEVERING

ALPAIDIS

39STE jaargang

INHOUD nr.156

- Genealogie oktober 2004
- Poets uw imago op met een wapenschild

Hoegaardse sagen en legenden

- De munten van Cesar
- Over spreekwoorden, spreuken en gezegden

Genealogie

okt. 2004

HERALDIEK

We nemen terug de draad op om u verder wegwijs te maken in de genealogie.

Deze drie avonden gaan door telkens om 19.30 uur in 't Kapittelhuys, Houtmarkt, Hoegaarden.

Voor de leden van de Heemkundige Kring 't Nieuwhuys is deze cursus gratis, niet leden betalen 10 euro t.t.z. lidgeld Heemkundige Kring 2005, en ontvangen het driemaandelijks tijdschrift Alpaidis.

DATA DER CURSUSSEN:

- 1 - woensdag 06 okt. om 19.30 uur
Beginnelen van de heraldiek.
- 2 - woensdag 13 okt. om 19.30 uur
Ontwerpen van eigen wapenschild.
- 3 - woensdag 27 okt. om 19.30 uur
Vervaardigen eigen wapenschild

We heten U hartelijk welkom

Namens de Heemkundige Kring 't Nieuwhuys

Poets uw imago op met een wapenschild

Nee, je hoeft niet van adel te zijn om met een eigen wapenschild te mogen pronken.

Al respecteer je dan toch beter een aantal heraldische basisregels, wil je niet voor een amateur doorgaan.

Kristof Simoens

Ben je wel zeker dat je familie geen wapenschild heeft dat in onbruik is geraakt? Een bestaand familie-wapen kun je terugvinden via stamboom-onderzoek. In bibliotheken van genealogische en heemkundige verenigingen en in referentiebibliotheken zoals de Koninklijke Bibliotheek Albert I vind je gepubliceerde familiegeschiedenissen en stambomen. Het volstaat langs vaderskant op te klimmen in de stamreeks tot minstens de achttiende eeuw, de periode dat burgerlijke heraldiek nog vaak voorkwam. Als je daar niets vindt, raadpleeg dan standaardwerken over zegelringen, graf- en gedenkschriften, glasramen, bouwkunst, schilderijen, gravuren, schuttersgilden, vlaggen, plattegronden, tot zelfs serviesgoed en zilverwerk. Lukt dat niet, of vind je het schild te lelijk, dan kun je een nieuw wapenschild ontwerpen.

**Ga na afloop
altijd na of je
ontwerp wel
uniek is, zodat het
niet indruist
tegen dat van
andere families.**

DE REGELS VAN DE KUNST

① De vorm

Mannen kiezen voor een traditionele schildvorm: een schild met een punt onderaan (populair in de dertiende eeuw), een onderkant in de vorm van een halve cirkel (laatgotisch model uit de vijftiende eeuw) of nog het accoladeschild (top in de negentiende eeuw). Vrouwen nemen meestal een afwijkende schildvorm aan: ruitvormig zolang ze ongehuwd zijn, ovaal voor gehuwde vrouwen. Als je de schilden van man en vrouw naast elkaar plaatst, heet het resultaat een „alliantiewapen”. In dat geval mag het schild van de vrouw om esthetische redenen dezelfde vorm aannemen als dat van de man. Een verplichting is het niet.

② De inkleuring

- 6 -

De regel: geen kleur op kleur en geen metaal op metaal. De heraldische kleuren zijn rood, blauw, groen en zwart - of in herautenterminologie: keel, (1)azuur, sinopel en sabel. Goud en zilver zijn de metalen van dienst. Wil je een wapen met een steigerend paard, dan hebt je twee mogelijkheden. Je kiest een gekleurde achtergrond en een paard in goud of zilver, of je kiest een metalen achtergrond en een paard in een van de heraldische kleuren.

Volgens oude heraldici schuilt er een betekenis achter al die kleurenpracht. Zo drukt rood moed uit, terwijl blauw staat voor schoonheid, groen voor vrijheid en zwart voor bescheidenheid. Later kwam daar ook nog paars bij, de kleur van de waardigheid. Goud verwijst dan weer naar rijkdom en zuiverheid, zilver naar onschuld.

③ De motiefkeuze

Eenvoud siert. Bedoeling is dat andere mensen het wapen gemakkelijk herkennen en onthouden. Dat lukt het best als je het ontwerp eenvoudig houdt: met betekenis beladen, maar zeker niet overladen. Vermijd clichés: weg met de weegschaal voor juristen of het anker voor zeefanaten. Waarom geen advocatentoga of een roei-spaan? Toon het motief altijd van zijn meest herkenbare kant: zijwaarts gezien is een hand onherkenbaar, maar met de palm naar voren en de vingers wat uit elkaar, bestaat er geen twijfel over.

Alle voorwerpen en personen, zelfs mythologische, zijn toegelaten op een wapenschild. Meestal worden ze zo realistisch mogelijk afgebeeld: een zwaard bijvoorbeeld altijd verticaal, met het heft naar boven en de punt naar onderen. Gebruik je levende wezens in profiel, laat ze dan naar rechts kijken. Gebruik je twee figuren naast of boven elkaar, laat ze dan ook dezelfde richting uitkijken.

Gebruik voorts nooit kronen

of andere versierselen zoals mantels of schildhouders. Die zijn weggelegd voor adellijke schilden. Ook verwijzingen naar bestaande ridder- of andere orden - zoals het Maltezerkruis of het Gulden Vlies - zijn uit den boze.

Verdeel je wapenschild liever niet verticaal in de helft of in vieren

Doorgewinterde heraldici zien dit als een „breuk” - een variatie op een bestaand schild.

Ga na afloop altijd na of je ontwerp wel uniek is, zodat het niet indruist tegen dat van andere families. Je mag altijd verwijzen naar verwante families door dezelfde kleuren te gebruiken of dezelfde figuren over te nemen maar deze dan anders in te kleuren. Het hoeft eigenlijk niet, maar als je nu nog je eigen wapenspreuk toevoegt, ben je klaar.

Wie graag eerst een en ander uitprobeert met de computer, kan alvast oefenen op www.notrefamille.com/v2/genealogie_blasons/help.asp.

Tot slot, meestal krijg je enkel het centrale onderdeel van het wapen, namelijk het wapenschild zelf, te zien. Wil je een monumentaler schild, dan kan je er nog tal van attributen aan toevoegen: een helm (al dan niet met herkenningsteken), een wrong en dekkleden (een soort kap die de ridder over zijn helm hing tegen de zon of om zwaardslagen in de nek te verzachten). Een wapenmantel (een soort gekroond baldakijn) en heuse schildhouders (figuren naast of achter het schild, die het rechtop houden) kunnen ook, al horen die eigenlijk enkel thuis op adellijke wapenschilden.

④ Registreren ?

Burgerwapens hoeft u niet te registreren zoals adellijke wapens. Toch doen de meeste mensen dat wel. Je kan aankloppen bij het Heraldisch College van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde (✉ www.svvf.be), maar deze registratie beschermt je wapenschild niet wettelijk. Sinds eind 2000 is de Vlaamse Heraldische Raad van de Vlaamse Gemeenschap bij decreet gemachtigd om wapenschilden officieel te erkennen. Je kan de gratis handleiding voor het indienen van je „Aanvraag tot het verkrijgen van een wapen” opvragen bij het secretariaat van de genoemde raad, Graaf Ferraris-gebouw, 3de verdieping, Koning Albert II-laan 20 bus 7 in 1000 Brussel (✉ www.monument.vlaanderen.be). Dat kost je zo'n 500 euro aan vaste dossierkosten, plus 250 tot 750 euro voor het vervaardigen van het officiële erkenningsdocument, de wapenbrief en de publicatie in het Belgisch Staatsblad.

✉ Met dank aan Marc Van de Cruys, auteur van „Beknopte inleiding tot de Heraldiek voor beginners” (1996), „De weg naar een familiewapen” (1999) en uitgever van het kwartaalblad voor heraldiek „Heraldicum Disputationes” – u kan hem bereiken via ✉ homunculus@yucum.be

SWEERTS

Nieuw wapen, aangevraagd door Jean W.A. Sweerts, L. Baekelandstraat 24, 2650 Edegem door het Heraldisch College van de V.V.F. goedgekeurd in maart 1999, onder nummer 176. Na de aanvraag mag dit wapen gevoerd worden door al zijn naamdragende afstammelingen.

Beschrijving: in zilver, ingehoekt van keel in vijf stukken, van links naar rechts en tot aan rechterschildrand; een schildhoofd van sinopel beladen met drie klaveren van zilver. Het schild getopt met een helm van zilver, getralied, gehalsband en omboord van goud, gevoerd en geheld van keel. Wronk en dekkleden van zilver en keel.

Helmteken: een klaver van het schild.

Wapenspreuk: op een lint van keel "... CONSTANS ET CALLIDUS ...", in letters van zilver.

Motivatie:

1. Aanvrager is een afstammeling van één van de zeven geslachten van Brussel en van één van de vijf van Hoegaarden (Sweerts). Hij is bovendien de nazaat in rechte lijn van ridder Will Sweerts, heer van Wulmersum (bij Goetsenhoven) (15de eeuw).
2. Hoewel hij als dusdanig rechtmatig aanspraak kan maken op een oud wapen Sweerts, verkoos hij een nieuw wapen te creëren aan de hand van elementen uit de oude wapens van zijn voorouders (inheking, figuren en kleuren).
3. De basis van het wapen Sweerts (de inheking) bleef behouden. Nieuw is het schildhoofd beladen met klaveren (elementen uit het schild van de echtgenote van ridder Jan Sweerts: Willems). De kleuren werden gewisseld.
4. De spreuk "... Constans et callidus ...", standvastig en verstandig, werd gevoerd door ridder Jan Sweerts fs Willems, sollicitant nam ze over.
5. Enkele items uit de vele referenties:
 - a. Stadsarchief Brussel, Het boek der Geslachten (w.o. een genealogie Sweerts).
 - b. Brabants deel IV (1959) en deel V (1960), stamboom Sweerts.
 - c. Fonds Sweerts, privé-verzameling van ere-notaris Charles-Robert baron de Winge.

Hoegaardse SAGEN en LEGENDEN

15 De spookkelders van 't Nieuwhuys

Er is geen enkel gebouw te Hoegaarden waaraan zoveel sagen en legenden zijn verbonden als aan 't Nieuwhuys. De plaats was doorlopend bewoond sinds de Romeinse tijd. Anders gezegd, 2000 jaar bewoningsgeschiedenis kan voor niets anders zorgen dan een overvloed aan overleveringsverhalen.

Wel is het prettig dat ontdekkingen en bewuste opgravingen vanaf het einde van de 19e eeuw beetje bij beetje de mondeling overgeleverde vertellingen bevestigen. De door de fantasie uitgebreide en versierde verhalen worden zo teruggebracht tot hun geschiedkundige kern. Dat daardoor een deel van het mysterieuze en griezelige effect komt te vervallen moet erbij genomen worden.

Laten we nu eerst de trappen afdalen en in de kelder kennismaken met *de geest van Silvius*. Hoe ouder legenden zijn, hoe verwarrender ze zijn voor diegenen die ze willen ontleden om de waarheidskern eruit te halen.

Silvius was een Romeins legioensoldaat die in de afspanning, oudste bestemming van deze plaats, werd vermoord en aan het hoofd stond van de geesten van 't Nieuwhuys. Zijn smeekbeden en geklaag waren zo hevig en het gekraak van zijn harnas zo luid, dat de laatste bewoners het huis ontvluchtten zodat de plaats verlaten en bouwvallig werd.

Romeinse legioensoldaten kunnen 't Nieuwhuys als pleisterplaats gebruikt hebben. We bevinden ons hier aan een zijvertakking van de heirbaan die van Tienen (Keulen-Boulogne) dwars door de Tiensestraat en de Tommestraat naar Nijvel liep. Het vinden van Romeinse munten en keramiek op het einde van de vorige eeuw, schijnt de theorie van een Romeinse afspanning te bevestigen.

Toen in de zevende eeuw de kerstening van onze gewesten voltooid werd, begonnen zich meer en meer vrome legenden te verspreiden en zo werd beweerd *dat de geesten uit de heidense begraafplaats 's nachts uit de grond kwamen. Ze dwaalden dan rond en smeekten om in gewijde aarde te worden begraven.* De huidige eigenaar van 't Nieuwhuys heeft bij recente aanpassingswerken een stenen kruis gevonden dat nu ingewerkt is in een muur van de gelagzaal. De legende van een kerkhof, al of niet oorspronkelijk heidens en dan gewijd, steunt ook hier op een historische realiteit.

Toen de gebouwen verlaten waren verschenen de spoken, die er zich blijvend vestigden. Zij verdreven de geesten en woonden in de spleten en nissen van de opengescheurde muren. Bij

valavond durfde bijna niemand nog voorbij het huis komen, want het was algemeen bekend dat er in de oude afspanning spoken huisden die door Holda werden geleid en met stokken de mensen najoegen. In de nacht kwamen ze uit de muren te voorschijn en verzamelden ze zich in de kelders. Zij vierden er helse feesten klommen op de daken en dansten er tierend rond. Holda voerde ook de luchtsproken aan die bij maanheldere nachten in hun witte gewaden rondvlogen en pas bij het kraaien van de haan verdwenen. Later kwamen op het kruispunt over 't Nieuwhuys heksen samen. Gezeten op bezems vlogen ze krijsend over alle huizen van het dorp. De kwaadste heks was Sarah, die in 't Nieuwhuys woonde en er zeven zwarte katten en zeven zwarte kraaien hield. Dat kwam als volgt. Zij behekte alles en iedereen die in haar omgeving kwam. Zo had zij op zekere dag het spook Holda in een hond veranderd. Ze doodde hem met tweemaal zeven messteken en sprenkelde het bloed in haar huis rond op veertien verschillende plaatsen. Die bloedvlekken toverde ze vervolgens om in zeven zwarte katten en evenveel kraaien. Enkele onverschrokken mannen die haar achtervolgden en in de Gete wilden gooien, werden door Sarah in dikke stenen veranderd. Zij sleepte de stenen naar haar woonst en duwde ze in de muurspleten en nissen, zodat alle spoken versmachtten. Samen met de heksen kwamen ook de duivels in de kelders van 't Nieuwhuys samen met aan hun hoofd satan met bek en kraaienpoten. Het waren de duivels van de Cauter, de Cluys, de Gete, de Cruysblock en de Caeterspoel. Ze verschenen vanuit een geheime gang, duivelsgang genoemd, en vrijden er met de heksen, die bij maanloze nacht naar de duivelskelder werden gelokt. Bij het minste geluid veranderden de duivels in zwarte katers en de heksen in kraaien. Satan verdween dan spoorloos langs de onderaardse gang.

In de Middeleeuwen kwam een oude verdwaalde pelgrim of kluizenaar door het dorp en zocht een onderkomen voor de nacht. Overal werd hem echter de deur gewezen tot wanneer een witte dame hem naar de afspanning leidde waar hij een veilig onderkomen vond tegen rovers en booswichten die toen alle wegen onveilig maakten.

De eenzame en vrome kluizenaar, van wie verteld werd dat hij uit het Heilig Land kwam, vestigde zich in het onbewoonde en bouwvallig huis en bereidde er helende kruiden en dranken om aan de kost te komen. De kruiden haalde hij aan de vijvers van Zétrud-Lumay, hem door de witte dame getoond en hij kookte ze in het geheim bronwater van de onderaardse vliet.

In verband met dit water werd beweerd dat de kluizenaar 's nachts met de geesten sprak, die hem de bron hadden aangewezen, maar volgens een andere legende zou het de H. Magdalena zijn geweest.

Het water schonk een helende kracht aan de kruiden en van heinde en verre kwamen de mensen deze genezende drank halen, die ook bekend stond om eeuwig jong te blijven. Doch niemand durfde de kelders van de kluizenaar betreden. Er werd immers van hem gezegd dat hij een geheim verbond had gesloten met de geesten. Het heelmiddel noemde voor de enen "engelendrank" en voor de anderen "heksendrank".

Op zekere dag kwam er een vrome edelman aan in het dorp. Hij zocht een schuilplaats om te ontsnappen aan zijn vijanden. Waar zou hij beter kunnen zijn dan bij de kluizenaar. Elke nacht ontving de edelman het bezoek van de witte dame, die hem voedsel bracht. Zij bereikte de schuilplaats langs geheime gangen die ver in het veld uitkwamen.

Tijdens een gure winternacht werd de dame door een paar boosdoeners gevolgd zodat de schuilplaats van de edelman werd ontdekt. Ze hadden het gemunt op zijn geld en zijn leven. Ze sprongen op de edelman toe en brachten hem om het leven. Eén van de moordenaars sloeg ook de dame neer maar op hetzelfde ogenblik verscheen een witte engel, de H. Magdalena. Volgens een andere legende was het de witte dame die zich weer oprichtte en in een engel veranderde. Er borrelde onder haar voeten een bron op waarvan het water zich rood kleurde met haar bloed.

Door angst aangegrepen sloegen de booswichten op de vlucht maar alle uitgangen waren versperd door engelen in wit gewaad, die vanuit een geheime gang of spelonk waren te voorschijn gekomen. Volgens een andere versie waren het geesten in engelengewaad.

De kluizenaar werd door al dat lawaai gewekt, hij daalde de keldertrap af en zag de misdaad. Met bovennatuurlijke kracht greep hij de twee moordenaars en duwde hen in de vergeetput, waar ze een gruwelijke dood stierven.

Vanaf toen kwamen de mensen naar het mirakeloord en wierpen offeranden in de put, ter ere van de patrones der verliefden.

Deze put, in 1965 ontdekt, wordt nog steeds als wensbron bezocht.

In de tweede helft van de 16e eeuw kwam het huis in bezit van een zekere Gonus Van Mol, die in de kelders in het geheim wijn perste. Er werd toen beweerd dat er in de kelders een bierspook ronddwaalde. Het dronk de wijn en het bier uit van de Guld vanden Moutstock ende Stuyckwan tot Hougaerde. Wanneer het dronken werd ging het zo erg tekeer dat de muren beefden.

Na de brand van 1636 werd het gebouw in 1645 terug opgericht en verscheen de naam 't Nieuwhuys. Tussen 1673 en 1679 was het in beslag genomen als troepentaverne door vreemde doortrekkende legers.

In die tijd werd 't Nieuwhuys opengehouden door een schoenmaker met drie mooie dochters. De kelders werden onteerd door braspertijen en losbandigheid, waardoor zij een slechte naam kregen. Toen spraken de mensen van de geest van Serafen die in de kelders "den quaden faeme" verkondigde, terwijl de duivel er de zonde predikte. Serafen was een boze geest, die met de duivel een geheim verbond had gesloten om de meisjes in het verderf te storten. Ze werd vaak in de kelders van 't Nieuwhuys gezien in wit gewaad met kap vergezeld van een duivel met wolvenkop en houten been. Een soldaat had de duivel het been afgekapt met één sabelhouw, toen hij hem tot zonde wou aanzetten. Na algemene ontsmetting en belezing door pastoor Jan Vanden Putte werd de put dichtgeworpen en de zonde begraven. Hij was de schoonbroer van de eigenaar B. Peeters.

In de 18e eeuw kwam de weerwolf regelmatig aankloppen. Hij sleepte een lange ijzeren ketting achter zich aan en overal waar hij zijn poot zette bleven de sporen zichtbaar. 's Morgens bij het ontwaken zagen de mensen soms een wolf zitten op het dak van de schuur. Er werd beweerd dat Lot, de toverheks, in de schuur haar pluimenbed had. Zij veranderde zich in weerwolf om de mensen schrik aan te jagen. Langs de keldergaten kroop Lot de bierkelder in en dronk tot ze erbij neerviel. Dan behekste zij mensen en dieren. Honden kregen vier ogen, paarden acht poten en duiven twee koppen.

De vrouw van Sweerts, die de taverne openhield, werd 's nachts door Lot uit haar bed gehaald zonder dat iemand het hoorde en als versteend in de tuin geplaatst tot het klaar werd.

Lot ging ook om met boze geesten die in de kelders achter de biertonnen schuilden en het bier uit de stopen dronken die door vrouw Sweerts 's avonds werden klaargezet om de volgende dag opgehaald te worden.

Al deze legenden van geesten en spoken hebben ervoor gezorgd dat de inwoners een kruisteken maakten vooraleer de kelders van 't Nieuwhuys te betreden.

De Cruysblockhoeve en 't Nieuwhuys werden door dezelfde eigenaar gebouwd en herbouwd. Zo wil althans ook een overleveringsverhaal. Maar vermits het burgemeester Daniel Bormans

was die de hoeve Cipers of Cruysblockhoeve liet (her)bouwen tussen 1647 en 1657, was het waarschijnlijk ook deze die het in 1636 afgebrande cabarethuisje opnieuw heeft laten opbouwen. Vanaf dat ogenblik dateert ook de benaming 't Nieuwhuys. De Cruysblockhoeve en 't Nieuwhuys waren trouwens de enige gebouwen die langs de Cruyswegh stonden. Hier kruisten zich de Romeinse weg Tienen-Nijvel en de weg van Heylisse (Hélécine) (Tienen-Hoei) naar de heirbaan Tienen-Waver. Deze weg noemde achtereenvolgens Heirbaan, Koninklijke weg, Oude baan, Cruyswegh en 's Heerenstraete. De Cruysblockhoeve zelf is heel wat ouder vermits een tekening uit de zestiende eeuw melding maakt van de *Cruysblock in die Cuype*. In de hoeve is nog altijd een prachtige overwelfde kelder te zien die los staat van de huidige hoevegebouwen. Ook hier zou er trouwens een onderaardse verbinding zijn geweest met 't Nieuwhuys.

Regelmatig heeft er rond de cruysblock de tillekensjacht plaats. De duivels vliegen dan rond de gebouwen en komen samen in de kelders om hun satanische feesten te vieren tot in de vroege ochtend. Geen enkel mens durft bij nacht langs de cruysblock te gaan uit vrees meegesleept te worden in de uitgestrekte kelders.

Veel van deze legenden bleken onvervalste verhaaltjes te zijn die generaties lang waren in stand gehouden door een steeds aangroeiende stroom Hoegaardiers. Dit veranderde na 16 mei 1964, dag waarop documenten werden gevonden in de kelders van 't Nieuwhuys. Het waren papieren, verborgen in een nis onder een gemetselde wijnperssteen die tijdens de Franse Revolutie als doopvont had gediend. Die dag werd de grote Gobertangesteent van zijn voetstuk gelicht en de zware gemetselde sokkel voorzichtig afgebroken. Het pakje dat vanuit een ingebouwde stenen nis tussen vloer en sokkel te voorschijn kwam bevatte zeven muntstukken en negen documenten. Onze voorouders hadden de gewoonte om bij belangrijke handelingen ook muntstukken, als gelukbrengers, te betrekken. Het oudste geldstuk met de beeldenaar van Keizer Karel en de arend gezeten op de wereldbol was een munt in 1553 geslagen. (voor de betekenis zie verder).

Het meest belangrijke geschrift was de bevestigingsbrief van maart 1804. De datum, de inhoud en de manier van bijvoeging waren er duidelijk op gericht de komende generaties in te lichten over wat er was geschied. Al de wilde verhalen over mysterieuze gebeurtenissen tijdens de Franse Revolutie bleken ineens waar te zijn geweest.

Bij een volgende reeks opgravingen in 1965 werd in de eerste plaats gezocht naar de geheime toegang, waarlangs de eerder gevonden documenten in de nis onder de doopvont waren verstopt. Bij het wegnemen van de grond achter de scheidingsmuur, palend aan de doopvont,

werd een grote witte Gobertangesteent zichtbaar. Het leek de bovenste trede van een trap, de trap die naar de onderaardse ontsnappingsgang leidde. Vanaf het Franse bewind tot en met 1832 was 't Nieuwhuys tegelijk pachthof en herberg, gemeentehuis en conspiratieoord van de tegenstanders van het nieuwe bewind tijdens de Franse Revolutie. Inplaats van een trap werd een waterput blootgelegd uit de late Gallo-Romeinse of vroeg-Frankische tijd. De inhoud en de ligging van de put leren dat het gebouw door brand werd vernield en dat 't Nieuwhuys in de 17e eeuw werd opgetrokken boven de waterput. Met de ontdekking van deze put werd meteen ook de geheime toegang tot de nis onder de gewezen doopvont gevonden, de waterput loopt nl. onder de scheidingsmuur door. De ouderdom van de put wijst er bovendien op dat de legenden rond een Romeinse afspanning op deze plaats op waarheid kunnen berusten. *Er verbleven geesten onder de Gobertangesteent in een geheime schuilplaats* (in de put).

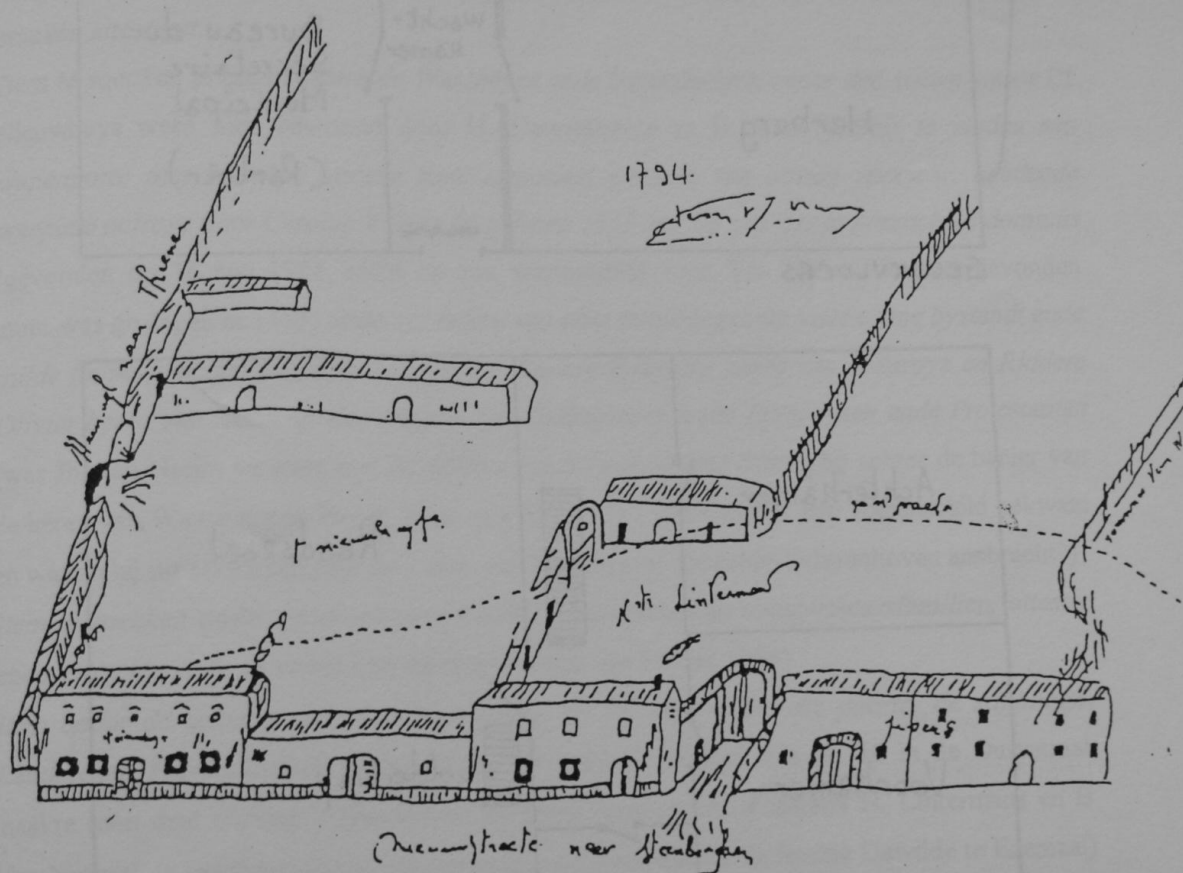
De houten aanzet van de put, noodzakelijk voor een exacte ouderdomsbepaling, kan niet blootgelegd worden wegens instortingsgevaar. Een dergelijke poging is in april 1971 in allerijl stopgezet op een diepte van zeven meter.

Het vinden van de waterput deed de aandacht verschuiven naar de kelderopeningen. Langs waar kon deken Sweerts, aartsvijand van notaris J.B. Van Autgaerden, dan telkens ontsnappen? De kelderopeningen werden uitgebroken en in het keldergat van de kapelplaats kwam een ingebouwde nis te voorschijn waarin nog eens een pak documenten verborgen lag. Het perkamenten omhulsel leverde ons met één slag de oude wapenschilden van de familie Van Nerum vanaf 1321, de beschrijving van een aantal andere bergplaatsen en hun inhoud, een gedetailleerde schets van 't Nieuwhuys in 1794 met het tracé van de onderaardse gang.

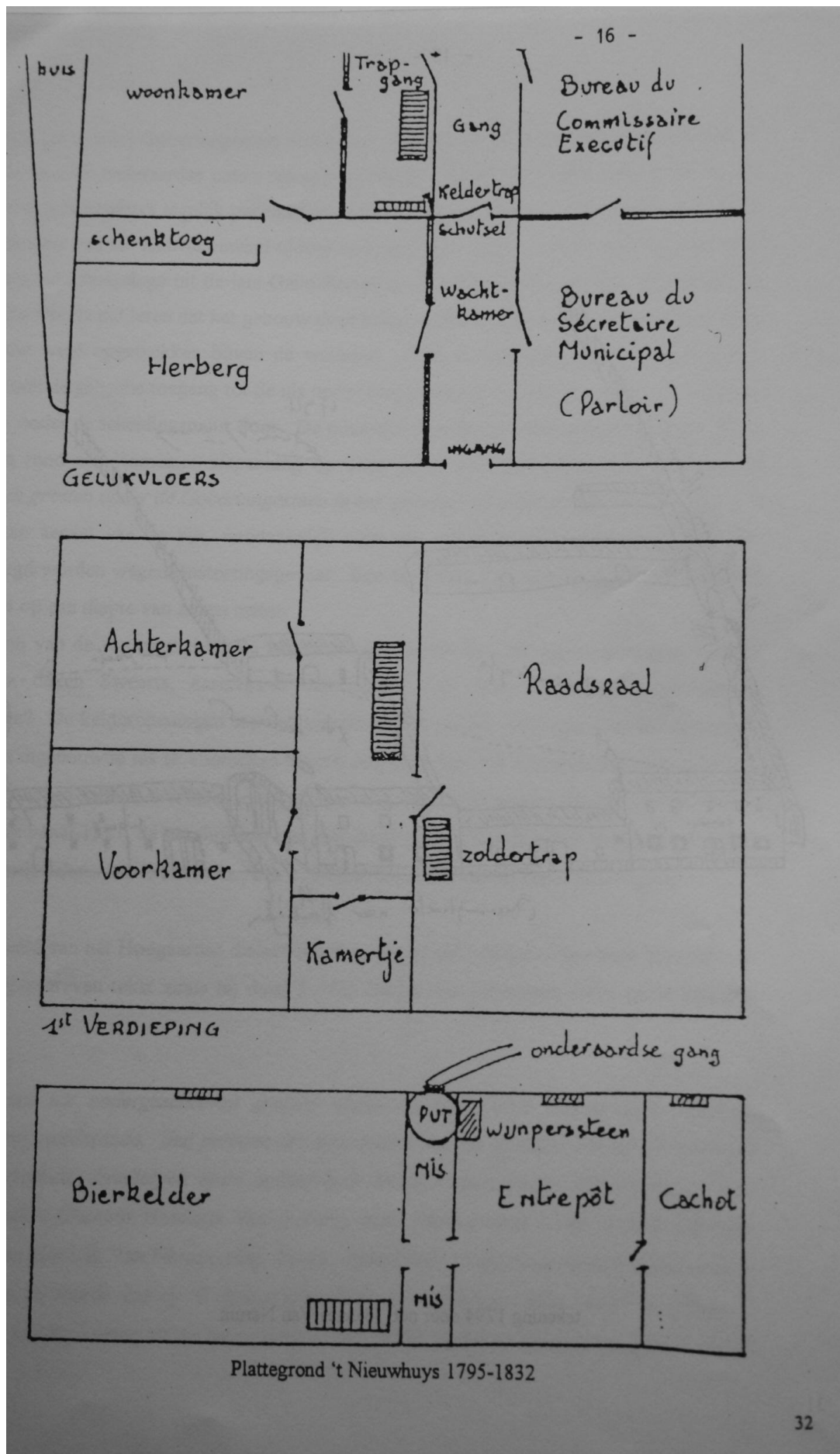
Een voorbeeld van het Hoegaardse dialect stond op de eerste bladzijden van deze brochure, nu volgt een geschreven tekst zoals hij door J. Van Nerum op perkament werd gezet 200 jaar geleden.

Declaratien

So versoecke ick ondergeschreven greffier vande Gulden Lelye binnen dese Vryheydt (Hoegaarden) residerende, den persoon die dese lettere souden moghen komen te vinden na myne afflyvigheit, directelyck ende instantelyck by te roepen onsen Eerweerdighen heer mombaervadere (Pastoor Henricus Van Nerum) ende Raedebroeders van 't guld (Jacobus, Franciscus en Hendrik Van Nerum, resp. deken, onderdeken en penningmeester) ende oock de greffier van de Raede uyt de V fundatiefamiliën, onse confreers (De confrerie van de V Geslachten, voortgekomen uit de beursstichting van deken Henricus Peeters ten gunste van de

tekening 1794 door not. Joannes Van Nerum

kleinkinderen en hun afstammelingen van zijn zuster Catharina Peeters en Servatius Sweerts; de Gulden Lelie gilde werd heropgericht in 1961, de confrerie der V Geslachten in 1971).

Item terug te setten dese actenpampieren ende extracten up goede plaetse tot by 't end van den swaeren teyde (de Besloten Tijd, van 1796 tot 1804 (sic)) en dan voirts te soecken so hiernaer genoemd en is, om restitueert te worden aen hunne eygenaere so de respectievlycke stucken attesteert.

Item te soecken in dese keldere de Waelheyns ende bysonderlyck onder den witten steene ('t Nieuwhuys werd toen bewoond door H. Dewaelheyns en B. Van Nerum) te vinden een wapenporte met blasoene annexe ende armoriael extracte van atteste voorschr. houdende waepene octroye door Carolus V Rom Imp Anno 1553 aen Ph van nerim praenobilis dominus (gevonden op 16 mei 1964, recht op een wapenschild voor Van Nerum, de weergevonden munt was geslagen in 1553) ende voorsaete van onse familiengelette voor coene bystandt ende milde hulpe geboden aen syne cosyne die Riddere Robrecht heere van Wanroye en Riddere Olivier heere van Horst, in den streyde van Godtsgelove tegen Francoysen ende Protestanten (was Jh. van Nerim verwant met de ridders van Schoonhoven? Streed hij achter de banier van de heren van Waanrode en Horst, waarvoor hij in 1553 van Karel V een wapenschild bekam en waarin hij uit erkentelijkheid de Lelies van het geslacht Aerschot-Schoonhoven aanbracht?)

Item te soecken onder deselven steene andere concessie van conspirateursfamilien, attesten ende extracten ende so voirts. (zie de opgravingen van 16 mei 1964).

Item onder de schuere van Nots Lintermans up IV voet rechts die poorte, de stightinghe Landtdeken Peetersfundatie ende collateursboecke (is huidige huis nr. 10 in de Ourystraat, maakte toen deel uit van 't Nieuwhuys en werd bewoond door notaris H. Lintermans en B. Van Nerum; de collateurslijsten werden later weergevonden bij de familie Dewilde te Ezemaal)

Item onder de stalle 't nieuwhuys aen de straetmuere IV voet reghts die poorte actes ende naemliste conspirateurs voorschr. (Deze poort zou zich bevonden hebben op de scheidingsmuur van de huizen nr. 6 en 8 in de Ourystraat, voornoemde schuur hoorde toe aan not. J. Van Nerum.)

Item in de ierste keldere onser huyse in de nieuwstraete IV voet reght die gronduytganck (Dit is de kelder van het huidige huis nr. 16 waar een ingang was tot een onderaardse gang, nu dichtgemaakt), extracte uyt 't leenboecke van onse voorsaete Jker van nerim, heere van 't hof tot Neerhem onder Hougaerde resorteerende (In 1844 schonk Joannes Van Nerum aan de gilde een pentekening van voornoemd hof. Deze gekleurde pentekening in vaantjesvorm en gezegeld met drie lelies toont het grondplan van een afgebakend erfgoed gelegen te Nerm aan de bocht van de weg lopend van de bidplaats naar 't Meyveldt tussen 's heerenvliet en het

Nermbos. Het onderschrift luidt "thoff tot neerhem" 1582), *van cijnshove ter Beeckt tot Kersbeeckt ende 't leenhove van Brussela onder Hackendovere.*

Zo oock sal te finden syn in 't pagthof Doutermont in de schuere 't Sweerdsboecke (Dit is de huidige hoeve Cipers, destijds bewoond door J. Dotremont en E. Sweerts. Wegens de onduidelijke plaatsbepaling bleven de eerste opgravingswerken zonder resultaat. Bij recente verbouwingen maakte de heer Rik Cipers ons attent op een naderhand opgevulde en toegemetste nis) *ende andere pampieren up die Vroente aen de gloriet* (De "gloriet" was het speelhuis in de tuin van de St.-Corneliushoeve, op die plaats werd na 1900 alles verbouwd.)

Aldat voorsch en is gestocken door my ende Afflyvighe Landtdeken Sweerds ende up dese plaetse by instortinghe ende toemaecke van de grondganck, onder de steene fondse van 't nieuwhuyse naer 't hof....cleyne schuere Lintermans ende so voirts naer onser keldere by de uytganck (De juiste plaats in de kelders van 't Nieuwhuys waar de ontsnappingsgang begon kon tot heden niet gevonden worden. Wordt hiermee de doopvont bedoeld of een gang die op de koer van het huis zou bestaan hebben en waarvan een gewelf op 1 meter diepte aan de buitenmuur werd ontdekt?)

In den naem des Heerer, Amen.

't Nieuwhuys omvatte de huidige huizen nr. 2 en 4, met de stallen (nr. 6 en 8) gelegen aan *de Nieuwstraete naer Steenberghe* en het bakhuis, de inrijpoort en de schuur aan de *Steenwegh naer Thienen*. Het huis Lintermans (nu meubelzaak, nr. 10) paalde langs het erf aan het eigendom van not. J. Van Nerum. Het omvatte een woonhuis, stallen, schuur en achteruitgelegen inrijpoort. Uiterst rechts op de tekening komen twee grote gebouwen voor met de vermelding van de naam Cipers.

Op het plan staat ook duidelijk de ligging van de onderaardse gang aangegeven, die van in of achter 't Nieuwhuys vertrok en onder de scheidingsmuur doorliep, om via de schuur van Lintermans in de richting van het eigendom van J. Van Nerum te lopen.

DE MUNTEN VAN CESAR

=====

In 1852, juist 135 jaar geleden, had vader Jean Baptist Putzeys (bijgenaamd Jean Juge, omdat zijn oom Trudo Putzeys Vrederechter was geweest tijdens de Franse Revolutie), te Leuven bij Van Hauw in de Mechelsestraat, het brevet afgekocht van de fabricatie van muntbollen, die "Hollandse babbelaars" werden genaamd.

Jean Juge was bakker en winkelier op de hoek van de gemeentplaats te Hoegaarden (huidig herberg "Venetiaan"), waar hij een kleine graanmolen had. Hij had door dit brevet, een nieuwigheid te Hoegaarden binnen gehaald. Maar de fabricatie vergde veel werk en daarom moesten zijn oudste zonen, de 9 jarige Cesar en de 8 jarige Joseph, hem elke donderdagnamiddag helpen om muntbollen te rollen.

Alles geschiedde nog met de hand. De warme gekookte suikermassa werd in bolle-
kens gerold en daarna een Belgische leeuw als fabricatiemerk ingeprent.
Dit gebeurde met een koperen geldstuk van 5 centimes, het "solleke" genoemd.
Het werd op de muntbol gelegd en door een klop van de hamer, kreeg de nog mal-
se en warme bol de afdruk van de leeuw en werd het een platte ronde muntbol.
De kleur ervan was destijds nog heel donker, omdat de witte suiker nog niet
bestond. Achteraf werden de bollen afzonderlijk in stijf papier verpakt.

De jongste zoon, Joseph Juge, vond inspiratie bij dit werk en deed buiten we-
ten van zijn vader allerlei proefnemingen. Hij was zeer begaafd en drukte la-
ter de wens uit, scheikundige te worden, terwijl zijn oudere broer Cesar voor-
bestemd werd om eens zijn vader op te volgen.

Rond 1866 behaalde Joseph Putzeys te Gent zijn doctoraat in de wijsbegeerte
en letteren en ook zijn diploma van ingenieur-scheikundige, gespecialiseerd
in de suikerfabricatie, die vanaf 1838 in de economische ontwikkeling van ons
land, vaste vorm had aangenomen.
Hij begon zijn loopbaan in de pas opgerichte "Fabrique de Sucre Dumont en Co"
in de Fabriekstraat te Hoegaarden, waar hij in het laboratorium tal van proef-
nemingen deed en weldra verschillende uitvindingsbrevetten behaalde inzake
suikerfabricatie.

Voor rekening van de familie Wittouck, geldschietters in de suikerindustrie,
vertrok Joseph Putzeys in 1868 naar Roemenie en Rusland om er in het land van
de zwarte aarde, suikerfabrieken in gang te stellen.
Bij zijn terugkeer in 1872 werd hij een kostbare technische hulp in de fabri-
catie der muntbollen van zijn vader. Hij stelde de aromatische smaak van de
munten op punt.

In 1877 (110 jaar geleden) werd Joseph Juge de eerste Directeur-Beheerder van
de nieuwe suikerfabriek "Grand Pont" en bouwde in 1866 zijn eigen fabriek
"Sucrerie de La Ghète". Later in 1890 zou hij een tweede fabriek "La Candisseri-
recht zetten, waar uitmuntende kandijsklontjes werden vervaardigd.
Joseph Putzeys trouwde in 1880 met Lucie Van Nerum, tante van Julien Van Nerum,
door wiens laatste wilsbeschikking te Hoegaarden een museum ontstond en een
intieme vriend was van Fritz Putzeys, zoon van Cesar Juge.

Joseph Juge leverde de witte suiker uit de "Sucrerie de la Ghète gelegen in de Ern. Ourystraat, hetgeen aan de muntkaramellen een klare kleur gaf. Zij werden ook in een vaste vorm gegoten en in betere papiertjes en speciale doosjes verpakt, die door Joseph te Brussel werden besteld. Vanaf toen droegen zij de naam "Véritable caramel Cesar" doch te Hoegaarden bleven zij in de volksmond "de munten van Cesar Juge".

Vele mensen die de trein namen, kochten in het stationhotel munten bij Cesar Juge, die het middel had bedacht om te Hoegaarden eten en drinken te geven voor hetzelfde geld.

Bij elke pot Hoegaards bier, die 7 cent. kostte, kreeg de verbruiker voor 2 cent muntbollen terug, zodat moeder de vrouw haar rantsoen had voor de wvek en gemakkelijk aan haar man toeliet om naar de herberg te gaan.

Enkele jaren later was de vraag naar deze uitzonderlijke goede muntkaramel zo groot, dat er naar modernisatie diende uitgezien. En weer was het Joseph Juge, die door zijn talrijke commerciële relaties, zijn broeder Cesar in kontakt bracht met Denucé, fabrikant van "drops-régliste" in de hoofdstad. De twee broeders Putzeys bezochten in 1897 (90 jaar geleden) een expo van suikerwaren te Brussel en gingen ook de moderne installatie van Denucé bezoeken. Zij kochten een nieuwe en grotere machine aan, die vanaf 1898 te Hoegaarden aan het station in gebruik werd genomen.

Nu konden er snel vele karamellen worden vervaardigd. De "leeuw" die gedurende 46 jaar als fabricatiemerk had gediend, werd vervangen door de letter "P" van Putzeys, in de machine uitgegrift. En buiten de muntkaramellen maakte Cesar ook "Pastilles", zodat hij werkelijk de specialist in de munten was geworden.

Bij elke "cuite" (kooksel) van karamellen, was er altijd een afval van onverkoopte brokjes, die dan aan de kinderen werden uitgedeeld. De bekende Hoegaardse muziekdirigent Louis Gasia, e.a., hebben als kind vaak hun hand door de keldervenster gestoken om een handvol stukjes te krijgen.

In 1905 na de dood van Cesar Putzeys, volgde zijn zoon Frederic (Fritz genaamd) hem op.

In 1967 (30 jaar geleden) schonk deze het fabricatiebrevet van de muntkaramel aan 't Nieuwhuys-museum, terwijl meester A. Guilluy zich de ganse installatie aanschafte.

Het is hij die vanaf toen de nieuwe fabrikant der munten van Cesar is geworden, die volgens kontrakt alleen in het Museum van Hoegaarden mogen verkocht worden ten voordele van de kulturele activiteiten.

De historisch geworden karamel, wordt nog steeds gemaakt met dezelfde machines, met dezelfde suiker en aromatische stoffen als vroeger. Alles wordt nog gekookt in dezelfde ketels en gegoten op dezelfde afkoelingssteen.

Alleen de verpakking is veranderd, want de oorspronkelijke doosjes zijn niet meer te betalen. De muntkaramellen worden heden in cellophaanzakjes verpakt en niet meer afzonderlijk in papiertjes gewikkeld.

Desondanks deze noodgedwongen wijzigingen, blijven zij onze keel strelen en vormen samen met het Hoegaards witbier, dat eveneens sinds 1967 (20 jaar geleden) voor het eerst in 't Nieuwhuys-museum werd verkocht, de Hoegaardse specialiteiten bij uitstek.

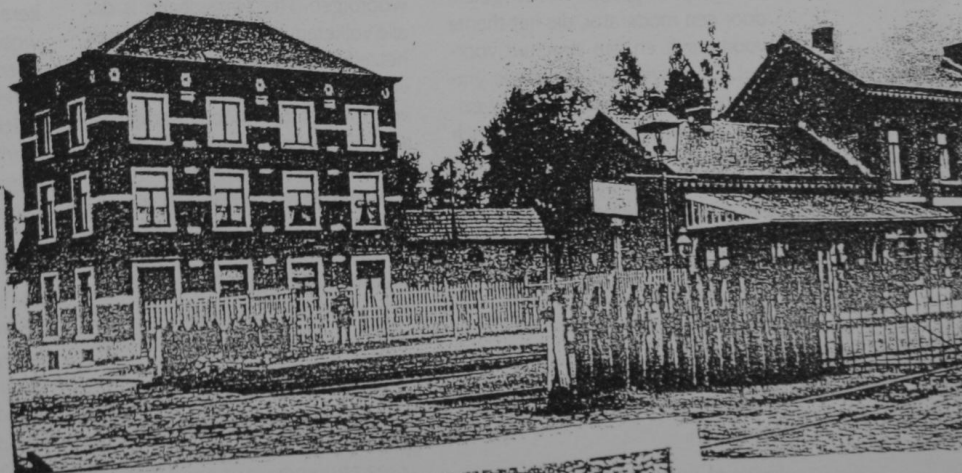
Een groep Hollanders bezocht het Museum en zagen het opschrift "Hier zijn echte munten van Cesar te verkrijgen".

Zij vroegen als de munten wel "echt" waren, waarop de waardin bevestigend antwoordde. Toen zij de prijs vernamen konden zij het niet geloven, dat echte munten van Cesar zo goedkoop waren en zelfs per pak werden verkocht. Dat beviel hun en bestelden een groot aantal.

Toen de waardin de muntkaramellen boven haalde stonden zij sprakeloos, want zij hadden gedacht dat het echte geldmunten waren uit de tijd van Julius Cesar.

Maar toch namen zij enkele pakjes "Hollandse babbelaars" mee naar huis, doch minder dan oorspronkelijk besteld.

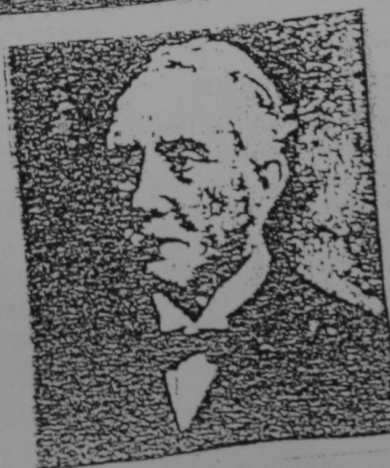
HOTEL CAFE CESAR

JEF "JOOS"

CESAR "JOOS"

"Een spreuk is een korte uitspraak die op lange ervaring berust".

(Cervantes)

Over spreekwoorden, spreuken en gezegden

Op een bepaalde leeftijd spreekt men wel eens over 'de tijd van toen'. De 'goede oude tijd' daarentegen hoort men steeds minder vernoemen. Een terugblik op het verleden kan heel wat uit de vergeethoek halen zonder daarom de nostalgische of sentimentele toer op te gaan.

't Sprekend Verleden

Zo gebeurt het in de lokale dienstcentra waar senioren bijna maandelijks een namiddag samenkomen om te vertellen over waar gebeurde verhalen, leuke anekdotes, bijzondere ervaringen, levendige herinneringen, oude gewoonten, zegswijzen, enz.

De gespreksgroep wordt geleid door een moderator, die het thema voorbereidt en van structuur voorziet. Door systematisch goede vragen te stellen, kunnen alle aanwezigen aan bod komen. Ze leren zich bondig uitdrukken, naar mekaar luisteren en zich invoelen, wat een pluspunt voor de ganze groep betekent. Sommige deelnemers hebben een boek mee, anderen laten alles spontaan naar boven komen. Ze zijn als het ware een volle 'herinneringsdoos'!

Sinds 1995 zijn er reeds meer dan veertig verschillende onderwerpen besproken.

Spreekwoorden, spreuken en gezegden

Ik herinner mij een namiddag met als thema oude spreekwoorden, spreuken en gezegden.

Het spreekwoord is zo oud als de wereld. Vanaf het ogenblik dat de mens ervaringen heeft van zichzelf en zijn medemensen, vat hij zijn inzichten samen in puntige gezeg-

den, in gemakkelijk te onthouden spreuken, en daarmee is het spreekwoord geboren. Men vindt er sporen van in alle oude literaturen. En zoals de Bijbel het Boek der Spreuken kent, komt men ook in de wijze boeken van alle volkeren verzamelingen tegen van klinkende wijsheden die de levenservaring van een nationale groep vertegenwoordigen. Het verrassende is dat alle volkeren in hun spreekwoorden hetzelfde zeggen, maar dat elk volk voor "zijn wijsheid" een eigen vorm weet te vinden, aangepast aan zijn levensomstandigheden en de nationale bedrijvigheid.

Zo weerspiegelt zich in een spreekwoordencollectie niet alleen het gehele verleden van onze plussers, maar van een heel volk. Een kostbaar goed dus dat waard is met zorg behouden én genoten te worden.

Een goede raad:
*lees een spreekwoordenboek
niet in één ruk uit, maar geniet
ervan stukje bij beetje, zoals
men oude wijn proeft*

Na eeuwen gerijpt

Pakkende beeldspraak, rijmende zinnepjes of nuchtere wijsheden die soms na eeuwen van leven zijn gerijpt, krijgen minder plaats in ons

taalgebruik. Spreekwoorden of spreuken verrassen ons nog wel eens in gesprekken met een boer, bij de kroegbaas aan zijn tapkast of bij rasechte volkswomen op de markt.

Men heeft het dan over koetjes en kalfjes, over het weer en het seizoen, over kommer en kwel, over het brood dat wéér duurder werd. Ja, vele gebeurtenissen in een mensenleven zijn toch altijd dezelfde geweest. Er zijn altijd oude bokken die nog wel eens een groen blaadje lusten en het geld dat stom is maakt nog steeds recht wat krom is.

's Werelds verloop

Spreekwoorden, gezegden en spreuken gaan op de kern van de zaak af.

In het commentaar ervan wordt de werkelijkheid in mens en natuur als het ware gekristalliseerd en vind je er op een berustende toon 's werelds verloop.

Als de wereld bedrogen wil worden, laat ze dan bedrogen worden, maar laat hen die WIJS zijn de vreugde om het bedrog te ontmaskeren met een spreuk of spreekwoord!

Reeds in de 17e eeuw citeerde men volgende wijsheid:

"Zichzelf bedriegen zonder het te merken, is even gemakkelijk als het moeilijk is anderen te bedriegen, zonder dat zij het merken".

Dwaze wijsheden

Zoals kringlopen in de natuur ontdekken we in de spreekwoorden en gezegden steeds maar herhalende dwaasheden van de mensheid. De deelnemers aan "'t Sprekend Verleden" gunnen mekaar meer dan een wijze glimlach, ze zorgen wel eens voor een 'wijze lachbui'.

"We moeten lachen vóór we gelukkig zijn, anders lopen we gevaar te sterven zonder gelachen te hebben", zegt iemand stillem.

A. Schopenhauer schreef reeds: "Hoe meer een mens tot volkomen ernst in staat is, des te hartelijker kan hij lachen". Mensen die niet kunnen lachen zijn meestal geen ernstige mensen.

Veel mensen verliezen hun verstand nooit, omdat zij het niet hebben.

Een Perzisch citaat:

"Het is een wijs man die om zijn eigen moppen lachen kan".

Een Japanse haiku (kortvers) van Senryu:

*Zelfs wanneer zij lacht
vergeet een vrouw nooit
op haar voorkomen te letten*

Spreekwoorden, spreuken en gezegden zijn verzilverde pillen voor dagelijks gebruik en vermaak, bereid door wijzen en dwazen uit alle windstreken, toepasselijk op uzelf en zeker op... uw buurman.

De ervaring doet onze wijsheid toenemen maar niet onze dwaasheden afnemen.

